

Dirlmeier o književnokritičkom problemu. Na odgovarajućim razinama obje strane mogu biti u pravu, ali je razumljivo da je polemika među njima razgovor gluhih.

Bez obzira što se Dirlmeier trudi da ne povrijeđi, kako sam kaže, „ponosne Srbe“, on ponekad o Balkanu piše kao o nekom perifernom području evropske kulture, gotovo kao o Divljem zapadu. Deplasirano je njegovo spekuliranje o tobožnjoj netalentednosti Južnih Slavena za likovno izražavanje — u svim likovnim umjetničkim spomenicima nalazi on oponašanje Bizanta (Meštrović!). A posve je nerazumljivo odakle mu podaci da i danas „prosvijećeni Beograđani i dame s visokim petama hodočaste na Kosovo polje“ koje je za njih „nacionalni spomenik“ i da nisu spokojni dok ne stignu do hotela u Prištini (str. 13—14)! Ovdje se i opet javlja poznato krivo uverenje nedovoljno upućenih stranih autora koji drže da je Kosovo odlučilo sudbinom Srbije. Znamo iz povijesti da je bitka na Marici bila od daleko većeg značenja. A pripisivanje „Srbima“ nekog primitivnog misticizma u skladu je s Dirlmeierovim uvjerenjem da je za postojanje usmene epike nužna cjelovita slika svijeta („homogene Weltanschauung“, str. 15). Vrlo je problematično koliko je takva postojala u Srednjem vijeku kod balkanskih naroda. U tom smislu tumači autor i funkciju formule: ona je „eine willkommene Bestätigung der ihnen (tj. pjevaču i slušaocima) bekannten Welt“ (str. 15). Mnogo se boljim čini rješenje Svetozara Petrovića koji drži da formule samo treba da označe šavove kompozicije u pjesmi.

Dirlmeier prebrzo izjednačava svu balkansku epiku sa srpskom (i sam naslov rasprave vara: ne govori se ni o hrvatskoj, ni o - po Schmausu vrlo značajnoj - muslimanskoj, a pogotovo ne o bugarskoj ili albanskoj epici. Pa i ovu svodi autor samo na pjesme kosovskog ciklusa. Zato kod njega nalazimo generalizacije (npr. o glavnom junaku, o natprirodnom elementu u pjesmi itd.) koje možda vrijede za pjesme tog ciklusa, ali nikako za ostale ne manje brojne i značajne. Očito je da autor nedovoljno poznaje radove slavista (Murka, Schmausa).

Čini se da Dirlmeier vlada našim jezikom. Toliko je nerazumljivije kad tvrdi da se iz same pjesme „Smrt majke Jugovića“ ne vidi da li je Jug-Bogdan otac ili možda samo pratilac devetoro braće (to je njemu također nedostatak pjesme!). Svakome tko zna tvorbu patronimika u srpskohrvatskom nikakve dodatne obavijesti nisu potrebne. Ime sinova navodi on u svim padežima u obliku „Jugoviće“, što se ne može razumjeti niti kao posljedica utjecaja njemačke imenske sklonidbe. Za cara Dušana kaže da se zvao prvim imenom „Stepan“.

Ne znam zašto autor misli da kod Slavena tužaljka može biti samo zbornica, pa je to njemu razlog što Majka ne daje glasa od sebe. Time se ozbiljno osakaćuje umjetnički dojam pjesme. Dirlmeier ima i izrazito nepovoljno mišljenje o versifikatorskim sposobnostima naših pjevača (str.22), ali za to ne navodi nikakve argumente (a zaboravlja koliko metričkih nepravilnosti nalazimo i kod Homera).

U raspravi nisam zapazio tiskarskih grešaka.

Dirlmeierov rad pokazuje teškoće koje imaju stariji homerolozi, odrasli u drugoj klimi, da se adaptiraju na modernije i nesumnjivo plodnije pravce homerske kritike. On je, nažalost, u velikoj mjeri odraz općeg stava znatnog broja njemačkih grecista prema suvremenim strujanjima ne samo u proučavanju Homera nego i u teoriji književnosti.

Z. Dukat, Zagreb

ČETVRTI SEMINAR MEĐUNARODNOG DRUŠTVA ZA HOMERSKE STUDIJE, Atena 9. i 10. kolovoza 1974.

Međunarodno društvo za homerske studije (International Society for Homeric Studies) osnovano je na poticaj atenskog pravnika i publicista Eleftheriosa Mammounasa ljeti 1969, tri godine nakon Grčkog društva za homerske studije s kojim od početka usko surađuje. Svrha mu je promicanje zanimanja i potpomaganje proučavanje homerskih epova. U tu svrhu, uz ostalo, Društvo svake godine u ljetnim mjesecima organizira trodnevni program koji se sastoji od međunarodnih znanstvenih seminara, simpozija i posjeta mjestima vezanim uz homerske epove. Od ove godine, u suradnji s nekim sveučilištima izvan Grčke (osobito Aleksandrijskim), društvo namjerava organizirati i zimske seminara.

Ovogodišnji program morao je zbog ciparske krize biti znatno reduciran. Bilo je predviđeno da traje od 22. srpnja do 11. kolovoza, ali su se 20. srpnja turske trupe iskrcale na Cipru a Grčka je zatvorila svoje granice za strance. Mnogi sudionici seminara bili su već na putu u Atenu i morali su se vraćati, što je izazvalo znatne troškove i nezadovoljstvo. Kad je stoga početka programa pomaknut na 4. kolovoza, pokazalo se da je velik dio sudionika otkazao svoje učešće: nisu došli mnogi Amerikanci, Francuzi i Nijemci, a grčki učesnici morali su odustati od sudjelovanja dijelom zbog mobilizacije dijelom zbog opće političke situacije u zemlji. Tako je otpao i seminar na Hiju jer je Hij kao strateška zona postao nepristupačan, a otkazan e i posjet znamenitim mjestima na Peloponezu uslijed otkaza velikog broja prijavljenih učesnika. Program je skraćen: od 4. do 8. kolovoza obavljeno je kružno putovanje po nekim grčkim otocima (Kreta, Tera, Rod, Patmos, Kos), a 9. i 10. održan je u Ateni okrnjen seminar.

Nema sumnje da su znanstveni seminari sa stručnog gledišta najzanimljiviji dio rada Društva. U njima je dosad uzeo učešća velika broj priznatih učenjaka, klasičnih filologa, arheologa i stručnjaka srodnih struka: E. Havelock (Yale), R. Merkelbach (Köln), J. Humbert (Sorbonne), D. Garrison (North-Western University, Evanston, Illinois), E. Délebecque (Aix-Marseille), H. Herter (Bonn), A. McKay (McMaster University, Kanada), G. Mylonas (Washington) i drugi. Ove godine iz spomenutih razloga nisu došli Havelock, Garrison, McKay, Herter, Merkelbach, Mylonas, egiptaski profesori Yehia i Aly Nour, te grčki Tzannetos, Skiadas, Sakellarakis. Na seminaru sudjelovalo je pet predavača: prof. Hugh Lloyd-Jones, šef odsjeka za grčki (književnost) u Oxfordu, potpredsjednik Društva i predsjednik Međunarodnog homerskog savjeta, prof. François Chamoux, arheolog i grecist sa pariške Sorbonne, potpredsednik Društva, njegova kćerka Antoinette Chamoux, grecist i demograf pariške École pratique des hautes études, prof. William Nethercut, sa sveučilišta u Georgiji, te Dr. Zdeslav Dukat, sa Zagrebačkog sveučilišta. Predavanja su trajala od 45 minuta do 1 sat.

Profesor Lloyd-Jones („The Delphic Oracle“) dao je u jednosatnom izlaganju magistralan pregled povijesti i značenja delfijskog proročišta. Poznato je da u Grčkoj nije postojao svećenički sloj koji bi znatnije utjecao na politička kretanja (kao u Egiptu). No uloga delfijskog proročišta bila je u povijesti Grčke izvanredno značajna i to je vrlo zanimljiva tema za svakoga koji se bavi antičkim studijama. Ogromna erudicija, temeljito poznavanje sve relevantne literature, te jednostavan i pristupačan način izlaganja profesora Lloyd-Jonesa učinili su njegovo predavanje posebnim doživljajem.

Poznati arheolog i stručnjak za grčku književnost F. Chamoux („Les portraits d'Homère et la tête de Chios“) govorio je o glavi Homerovoj, nađenoj na Hiju prije dvadesetak godina, za koju se dugo sumnjalo da li doista prikazuje lik velikog pjesnika. Paralelama iz suvremene i kasnije grčke umjetnosti profesor Chamoux je nedvojbeno dokazao da se doista radi o liku Homerovu. Ta je glava uzeta kao amblem Društva. Predavanje profesora Chamouxa odlikovalo se metodičnošću, sistematičnošću, pouzdanosću podataka i stilom kakav se rijetko nalazi i u francuskim predavačima. U stručnom pogledu njegovo je predavanje svakako najvredniji pojedinačni doprinos ovogodišnjeg seminara klasičnim studijama.

Antoinette Chamoux nastavila je svoju temu od prošle godine kad je govorila o nekim sociološkim i demografskim aspektima homerskog oikosa. Ove godine („Famille et société à l'époque homérique“) obratila je pažnju položaju djeteta u porodici homerskog društva.

William Nethercut („Time in Homer“) bavio se pitanjem tumačenja nekih unakrsnih referencija u epovima, osobito funkcijom poredbe i metafore. Njegov rad uklapa se u modernu struju stilističkog tumačenja homerske poezije na bazi Parryjeve teorije o usmenom karakteru Ilijade i Odiseje.

Zdeslav Dukat („The Theoretical and Comparative Aspect of Contemporary Homeric Studies“) pozabavio se značenjem što ga Parryjeva teorija ima za nauku o književnosti i za komparativnu književnost i dao pregled nekih problema i mogućnosti koje prihvaćanje teorije o usmenom karakteru epova otvaraju teoretičarima književnosti i komparatistima.

Sažetak svakog predavanja bio je tiskan u novogrčkom prijevodu i podijeljen učesnicima seminara. Sva će predavanja u izvornom obliku biti, kao svake godine, tiskana u zasebnom zborniku.

Unatoč tako skraćenom programu ne bi se moglo reći da je seminar promašio svrhu. U zaključnoj riječi predsjednik Međunarodnog homerskog savjeta profesor Lloyd-Jones osobito je istakao činjenicu da su, po njegovu mišljenju, sva predavanja bila na zavidnoj stručnoj razini. Uz to izrazio je svoje zadovoljstvo što je unatoč ogromnim teškoćama seminar ipak održan i odao priznanje grčkim organizatorima za uloženi trud da očuvaju kontinuitet rada Društva.

Z. Dukat, Zagreb.

Kritički osvrt na knjigu „Bosanskohercegovačka književna hrestomatija (Knjiga I Starija književnost, Sarajevo, 1974) [LATINITET U BOSNI I HERCEGOVINI]

Nedavno je tiskana knjiga koja u većem izboru tekstova pokušava prikazati pismenost i književnost na terenu Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena Bosne do gotovo sredine 19. stoljeća. Knjizi je dat naslov „Starija književnost“, a podijeljena je na tzv. srednjovjekovnu književnost, književnost Hrvata, književnost Srba i književnost Muslimana. Dodati su i tekstovi iz književnosti Židova (Jevreja) u B i H. Knjigu je sastavljala ekipa naših prosvjetnih i znanstvenih radnika (Kuna) Herta, Anđelić Pavao, Hadžijahić Muhamed, Maksimović Vojislav, Pejčinović Petar, Gabrić Darija i Popović Ljubinko). Površnim uvidom odmah se dobiva dojam da ova hrestomatija tekstova predstavlja vrijednu i korisnu knjigu, koja će naravno biti potrebna onima koji se zanimaju za naše tzv. starije književnosti. Vidi se da su priređivači ovih tekstova, naročito M. Hadžijahić i H. Kuna, uložili dosta truda da izaberu koliko-toliko vrijedne i zanimljive tekstove. Okupljeni su tekstovi pretežno neknjiževni, jer u srednjem vijeku i u tzv. turskom periodu i nije bilo umjetničke književnosti (ili nje ima vrlo malo). Knjiga je zaista značajna, više po raznovrsnosti tekstova, manje po pratećem znanstvenom materijalu u njoj. Predgovori Herte Kuna i Muhameda Hadžijahića čine se vrlo dobrim, naročito predgovor o karakteristikama stare bosanskomuslimanske književnosti. Odmah upada u oči da je srednji vijek naše prošlosti bogato zastupljen raznovrsnim tekstovima, zatim muslimanska književna tradicija, dok je srpska i hrvatska pismenost i književnost od 16—19. stoljeća slabo predstavljena (naročito tekstovi srpske književnosti, tj. pismenosti toga perioda). Tekstovi hrvatske književnosti na hrvatskom i latinskom jeziku kvantitetom su brojni, ali je učinjen slab izbor (Trebalo je ipak izabrati više tekstova svjetovnijeg karaktera, koliko je to bilo moguće). Uvjeran sam da je izbor tekstova mogao biti, uz malo više spretnosti, mnogo sretniji, kad je riječ o hrvatskoj književnosti u ovim krajevima. Naročito je, u što se lako može uvjeriti svatko tko barem nešto poznaje latinitet, izvršen slab izbor latinskih tekstova. Budući da će knjigu prikazivati i recenzirati i drugi naši stručnjaci, pogotovo dijelove knjige, koji predstavljaju muslimansku književnost i književnost srednjega vijeka, ja bih se ovdje zaustavio na svojoj struci, tj. na latinitetu. Na str. 10—11. Petar Pejčinović vrlo šturo i zbrkano pod naslovom „Bosanski latinitet“ nabacuje nekoliko podataka. O samom latinitetu, tj. njegovim karakteristikama ne kaže gotovo ništa. Početak toga teksta je stilski vrlo loš (ispuštena je, valjda greškama slagara ili samog sastavljača, glavna rečenica rečeničnog perioda!). Konac toga „Uvoda“ u latinitet još je lošiji i nelogičan. Najprije se kaže kako se sada ne može dati određen sud o kvantitetu latinskog jezika u tekstovima na terenu B i H, zatim se barata terminom *latinitet* samo s obzirom na jezik i pokušava ocijeniti jezik franjevačkih pisaca školovanih u austrijskim pokrajinama kao bolji od jezika onih koji su se školovali u Italiji. Ukratko, autor o latinitetu u Bosni nije rekao ništa. Primjećuje se da je autor u izboru samih tekstova bio vrlo nespretn. Od Jurja Dragišića mogao se naći koji drugi i interesantniji tekst (kad se već odlučilo da taj autor uđe u ovaj šturi izbor). Kromičari na latinskom jeziku predstavljeni su, s obzirom na prostor u ovoj hrestomatiji, čini se, dobro. Sastavljač je promašio uvrštavajući u hrestomatiju latinsku pjesmu *Carmen budensis reginae* iz ljetopisa Nikole Lašvanina. Zašto je ta pjesma